

OSMANLI KÜLTÜR MİRASIMIZ

MUHAMMED ALEYHİSSELÂM

RIZÂEDDÎN B. FAHREDDÎN

SADELEŞTİREN
AHMET PİŞKİN

MUHAMMED ALEYHİSSELAM

“Fahr-i Kâinat Efendimiz Râsul-i Ekrem Hazretleri'nin Mübarek Şeceresi,
Nesil ve Nesepleri ile Bazı Ahvalinin Yazıldığı Bir Risâle”

Rızâeddîn b. Fahreddîn

Sadeleştiren

Ahmet Pişkin

Proje	:	Osmanlı Kültür Mirasımız
Proje Genel Yönetmeni	:	Doç. Dr. Feyza Betül Köse
Proje Editörü	:	Asım Sarıkaya
Kitap Adı	:	Muhammed Aleyhisselam
Müellif	:	Rızâeddîn b. Fahreddîn
Sadeleştiren	:	Ahmet Pişkin
Editör	:	Murat nler
ISBN	:	978-605-74658-3-2
SAMER Yayınları	:	65
Proje Kitaplığı	:	12
Dizgi & Kapak	:	SAMER

KS Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

SAMER Yayınları

Adres : KS Avşar Kampüsü

Onikişubat/Kahramanmaraş

İletişim : 0344 300 47 59

e-posta : samer@ksu.edu.tr

Kahramanmaraş-2021

İÇİNDEKİLER

Sadeleştirenin Önsözü	5
Rızâeddîn b. Fahreddîn	7
1. Hayatı.....	7
2. Eserleri	10
3. Hakkında Yapılan Çalışmalar	11

– MUHAMMED ALEYHİSSELAM –

Giriş	16
A. Hz. Muhammed.....	16
B. Medine ve Meşhur Hâdiseler	28
C. Hz. Muhammed'in Ahlak ve Sîreti	34
D. Hz. Muhammed'in Çocukları.....	36
E. Hz. Muhammed'in Torunları	38
F. Hz. Muhammed'in Eşleri (Müminlerin Anneleri).....	40
G. Hz. Muhammed'in Amcaları	43
H. Hz. Muhammed'in Halaları.....	47
I. Halifeler	49

SADELEŞTİRENİN ÖNSÖZÜ

Hz. Peygamber'in hayatı İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren günümüze kadar Müslümanlar için her zaman çok önemli olmuştur. Bundan dolayı her İslâm toplumu onun hayatını öğrenmek ve öğretmek için çaba sarf etmiştir. Bu konuda âlimler de Hz. Peygamber'i yaşadıkları topluma öğretmek ve tanıtmak amacıyla risâleler veya kitaplar kaleme almışlardır. Yazarımız Rızâeddîn b. Fahreddîn de içinde bulunduğu olumsuz şartlara rağmen, yaşadığı dönemde kendi toplumuna Hz. Peygamber'in hayatını anlatabilmek amacıyla özet şeklinde de olsa bu risâleyi hazırlamıştır.

Yazarın hayatı hakkında vermiş olduğumuz bilgiler, farklı kaynakların taranmasıyla birlikte Ömer Hakan Özalp'ın ve İsmail Türkoğlu'nun Rızâeddîn b. Fahreddîn hakkında yapmış oldukları çalışmalardan istifade edilerek yazılmıştır.¹ Ayrıca yazarımızın metin içinde vermiş olduğu ayetlerin mealleri Diyanet'in *Kur'an Yolu Meâli*'nden yapılmıştır.²

Rızâeddîn b. Fahreddîn'in "Muhammed Aleyhisselam" isimli eserini sadeleştirdiğimiz bu çalışmada takip ettiğimiz yöntemler şunlardır:

1. 1909 yılında Orenburg'da Vakit Matbaası'nda yayınlanan kitabın ikinci baskısı sadeleştirilmiştir.

---

¹ Türkoğlu, İsmail, *Rusya Türkleri Arasındaki Yenileşme Hareketinin Öncülerinden Rızâeddîn Fahreddîn*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000; Özalp, Ömer Hakan, *Rızâeddîn Bin Fahreddîn Kazan'la İstanbul Arasında Bir Âlim*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001.

² Kur'an Yolu Meâli, haz: Heyet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2014.

2. Hz. Muhammed ve sahabilerle ilgili uzun sıfat bildiren kelimeler kısaltılarak baş tarafına (Hz.) ifadesi eklenmiştir. “Velinimetimiz Efendimiz Hazretleri”, “Sultân’ul-Enbiyâ Efendimiz”, “Cenâb Risâletpenâhî Efendimiz Hazretleri” örnek olarak bunlar verilebilir.

3. Yazarın dipnotta vermiş olduğu kaynak kitaplar aynı şekilde aktarılmıştır.

4. Müellifin sûre adı, ayet numarası ve zikretmiş olduğu hadisler tarafımızdan tespit edilerek (sad.) açıklamasıyla dipnota eklenmiştir.

5. Bazı yerlerde kelimelerin yerleri değiştirilerek günümüz Türkçesi açısından anlaşılması sağlanmıştır. Ayrıca bazı cümlelerde manayı değiştirmedeği halde cümlenin okunuşunu bozan kelimeler çıkartılmış ya da eklenmiştir.

6. Yazarın yaşadığı bölgenin Anadolu coğrafyasından farklı olması ve eserde yazarın kullanmış olduğu kelimelerin (Tatarca, Karaçay-Malkar Türkçesi, Arapça ve Farsça) bölgenin kültürel açıdan zenginliğine işaret etmesiyle birlikte sadeleştirme noktasında bize zorluklar yaşatmıştır. Bundan dolayı eserin günümüz okuyucuları tarafından anlaşılabilmesi için müellifin ifade etmek istediği düşünceye uygun olarak bazı cümleler tarafımızdan yeniden düzenlenmiştir.

Bu eseri sadeleştirmem konusunda kaynaklara yönlendiren ve desteklerini esirgemeyen sayın hocam Murat Ünlüer’e, kitabı baştan sona okuyup tavsiyelerde bulunan sevgili eşim Safinaz Pişkin’e, kitabın yayınlanmasını üstlenen SAMER Yayınları’na ve “Osmanlı Kültür Mirasımız” proje yürütücülerini Doç. Dr. Feyza Betül Köse Hocama ve Arş. Gör. Asım Sarıkaya’ya teşekkürlerimi sunarım.

Ahmet PİŞKİN
Kahramanmaraş-2021

RIZÂEDDÎN B. FAHREDDÎN

1. Hayatı

12 Ocak 1859 yılında bugün Tataristan sınırları içerisinde yer alan Büğülme (Elmet Rayonu) ilçesi Kiçüçatı köyünde dünyaya geldi.³ Babası Fahreddîn Hoca köyün imamıydı. Annesi Mevhûbe Hanım ise içinde yaşadıkları döneme göre okumuş bir kadın olduğundan küçük yaştan itibaren köyün çocuklarına ders verdi.⁴ İlk dersleri annesinden alan Rızâeddîn b. Fahreddîn 10 yaşında yirmi yıl kadar kaldığı Tülben medresesine gönderildi.⁵ Annesini 25 Ağustos 1873 tarihinde kaybetti.⁶ Ömrü boyunca üstadı olarak nitelendirdiği Şehâbeddin el-Mercânî'yi görmek için 1886 yılında Kazan'a gitti.⁷ Cemâleddin Efgânî'nin Rusya'ya geleceğini *Tercüman* gazetesinden öğrenen Rızâeddîn b. Fahreddîn 1888 yılında Petersburg şehrinde kendisiyle görüştü.⁸

Rızâeddîn b. Fahreddîn Tülben medresesinde kaldığı dönemde beş eser yazdı. Kendi çabalarıyla Arapça, Farsça ve sonradan Rusça'yı öğrendi.⁹ 1889 yılında İlbek köyüne imam olarak tayin edildi.¹⁰ 1891 yılında Orenburg Müf-

---

³ Özalp, 21-22. Yazarın doğum tarihini İsmail Türkoğlu 31 Aralık 1858 olarak kaydetmiştir (Türkoğlu, 22).

⁴ Türkoğlu, 22-23; Özalp, 23.

⁵ Türkoğlu, 43; Özalp, 25.

⁶ Türkoğlu, 43; Özalp, 26.

⁷ Türkoğlu, 53; Özalp, 27.

⁸ Özalp, 29; Ayrıca Cemâleddin Efgânî'ye yönelttiği sorular için bkz. Türkoğlu, 57-66.

⁹ Türkoğlu, 45; Özalp, 38-9.

¹⁰ Türkoğlu, 68; Özalp, 39.

tülüğü'ne kadı olarak atandı ve Ufa şehrine taşındı.¹¹ Ufa şehrinde kaldığı on beş yıl süresince Dini Meclis'in arşivini ıslah etti ve buradaki eserlerden araştırma yaparak materyal topladı, kitaplar yazdı.¹² *Âsâr* isimli eserinin materyalini bu meclisin arşivinden topladı.¹³ Ufa'da dil, yazı ve mekteplerin ıslah edilmesi konusunda kurulan "İslâh-ı Lisân-ı Türkî ve İslâh-ı Mekâtib ve Neşr-i Maarif" cemiyetlerine katıldı.¹⁴

1906 yılında kadılık görevinden istifa edip Orenburg şehrine taşındı ve burada Zâkir ve Şâkir isimli iki kardeşin çıkarmaya başladığı *Vakit* gazetesinde yazarlık yapmaya başladı.¹⁵ Daha sonra 1908 yılında *Vakit* gazetesinin yayıncıları, Rızâeddîn b. Fahreddîn'in muharrirliğini üstlendiği on beş günde bir çıkacak olan *Şûra* dergisini yayınlamaya başladılar. Dergi kapanınca ya kadar yaklaşık on yıl kadar burada birçok makale ve biyografi yazdı.¹⁶

1917 yılında Orenburg şehrinde Ak-Kızıl çatışmaları başladı. 1918 yılında ise şehir Kızılların eline geçti. Bunun üzerine Kızıllar şehirdeki özel mülklere el koydu, bunlar arasında *Vakit* ve *Şûrâ'nın* basıldığı matbaa da yer almaktaydı. Çalıştığı yerin kapanması üzerine Rızâeddîn b. Fahreddîn Ufa'daki kadılık görevini kabul etti.¹⁷

1920 yılında Ufa'da tutuklanıp hapse atıldı.¹⁸ 1921 yılında Ufa müftüsü Alimcan Bârûdî'nin vefat etmesiyle geçici olarak müftü oldu.¹⁹ 1923 yılında Rusya Müslümanları kongresinde gönüllü olmadığı halde müftü olara seçildi.²⁰ Ömrünün son zamanlarında yaşamış olduğu maddi sıkıntıdan dolayı

---

¹¹ Türkoğlu, 71; Özalp, 41, 49.

¹² Türkoğlu, 105; Özalp, 49.

¹³ Türkoğlu, 105; Özalp, 51.

¹⁴ Türkoğlu, 112; Özalp, 43.

¹⁵ Türkoğlu, 192, 201-202; Özalp, 55.

¹⁶ Türkoğlu, 206; Özalp, 60-61.

¹⁷ Özalp, 68.

¹⁸ Özalp, 70.

¹⁹ Türkoğlu, 259; Özalp, 74.

²⁰ Türkoğlu, 263-264; Özalp, 84.

kütüphanesini Diniye Nezareti'ne sattı. 12 Nisan 1936 yılında Ufa şehrinde vefat etti.²¹

Rızâeddîn b. Fahreddîn'in yaşadığı dönemde nasıl hizmet ettiğini Özalp şu şekilde anlatmaktadır: *“Sovyet hükümetinin dine karşı açtığı yoğun-sert propaganda ve savaşa rağmen, Rusya'daki Müslümanların çoğunu, başında bulunduğu Ufa Diniye Nezareti etrafında birleştirdi. On binlerce mescidin kapatılıp ekmek deposuna veya dinsizler kulübüne dönüştürüldüğü bir zamanda, bölgesinde pek çok mescidin açık kalmasını; mescitlerde dîn dersler verilmesini; imam ve müezzin çocuklarının fen okullarına alınmasını; imamlardan alınan ağır vergilerin kaldırılmasını; tüm Rusya, özellikle de bölge Müslümanlarının tarihleri için paha biçilmez bir hazine olan Diniye Nezareti Arşivi'nin korunmasını ve müftülükçe İslam Mecellesi adlı bir mecmua çıkarılmasını sağladı.”*²² Ayrıca Özalp yazarın ilgilenmiş olduğu ilimleri şu şekilde açıklamaktadır: *“Rızâeddîn bin Fahreddîn, tarih, felsefe, pedagoji, edebiyat, dil bilimi, sanat, coğrafya, arkeoloji, arkeografya, şecere/soybilim, epitafiye (mezar kitabesi bilimi), tıp, nüvizmatik (para bilimi), hukuk, astronomi, halk ağzı, din tarihi ve daha başka ilimler ile pek derinden ilgilenmiş ve bunlara konusunda çok sayıda kıymetli makale ve eser yazmıştır. Kendisi, Tatar medeniyeti, ictimâî ve fikrî tarihinde edebiyat ve medeniyet tarihi ile felsefe, tarih, dünyevî ve fennî bilimleri ve marifeti halk arasında yayan bir âlim olarak bilinmekte olup, asrın cemiyet hayatında hüküm süren kötülülerden kurtulmanın tek yolunun ilim ve marifet (kültür/bilgi, öğrenme) olduğunu söylemiştir.”*²³

Rızâeddîn b. Fahreddîn Cemaleddin Efgânî, Muhammed Abduh, Reşid Rızâ, Ferid Vecdi, Tantâvî Cevherî gibi ıslah taraftarı Müslüman ilim adamlarından etkilenmiştir. Ayrıca Corci Zeydan, Nemr-Sarruf kardeşler ve Ferah Anton gibi Hıristiyan yazarların eserlerini de takip etmiştir.²⁴ Rızâeddîn b.

---

²¹ Türkoğlu, 285; Özalp, 84.

²² Özalp, 6.

²³ Özalp, 116.

²⁴ Türkoğlu, 103; Özalp, 54.

Fahreddîn Türk dilinde birliği İsmâil Gaspıralı ve arkadaşı olan Mûsâ Cârullah gibi savunmuştur.²⁵

2. Eserleri

Elliden fazla basılı eseri yanında, yazma eserleri, kitapları mevcut olan Rızâeddîn b. Fahreddîn'in eserlerinin tamamını Ömer Hakan Özalp kitabında açıklamalarıyla birlikte vermiştir.²⁶ Kitaplarından bir kısmını aşağıda tasnif edilmiş şekilde aktarıyoruz.²⁷

2.1. Din, Ahlâk ve Eğitim

1. et-Tahrîrû'l-Musaffa (Kazan 1888). 2. Kitâbü'l-İ'tibâr (Kazan 1888). 3. Menâsıb-ı Dîniyye (Orenburg). 4. Terbiyeli Bala (Kazan 1897). 5. Terbiyeli Ana (Kazan 1898). 6. Terbiyeli Hatun (Kazan 1899). 7. Terbiyeli Ata Yâ ki Kırâat-i Türkî (Kazan 1902). 8. Âdâb-ı Tâ'lim (Orenburg 1902). 9. Aile (Orenburg 1902). 10. Nasîhat (I-III, Orenburg 1903). 11. Rusya Müslümanların İhtiyaçları ve Onlar Hakkında İntikad (Orenburg 1906). 12. İslâmlar Hakkında Hükûmet Tedbirleri (I-II, Orenburg 1907). 13. Cevâmiu'l-kelim Şerhi (Orenburg). 14. Rahmet-i İlâhiyye Meselesi (Orenburg 1910). 15. İlm-i Hadîsten Kütüb-i Sitte ve Müellifleri (Orenburg 1910). 16. Dinî ve İctimâî Meseler (Orenburg 1914).

2.2. Biyografi

1. Âsâr (I-II, Orenburg 1900-1908). 2. Meşhur Hatunlar (Orenburg 1903). 3. İbn Rüşd (Kazan 1905). 4. Ebü'l-Âlâ el-Maarrî (Orenburg 1908). 5. İmam Gazzâlî (Orenburg 1909). 6. İbn Teymiyye (Orenburg 1911). 7. İbn Arabî (Orenburg 1912). 8. Ahmed Midhad Efendi (Orenburg 1913). 9. Şeyh Zeynullah Hazret'in Terceme-i Hâli (Orenburg 1917).

²⁵ Türkoğlu, 121, 224; Baltanova, Goulnar, "Rızâeddîn Fahreddîn", *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 71.

²⁶ Özalp, 123-267.

²⁷ Baltanova, 70-71.

2.3. Tarih

1. Bulgarlar ve Kazan Türkleri (nşr. Enver Hayrüllin, Kazan 1997). 2. İbn Battûta'nın Deşt-i Kıpçak'taki Seyahati (Orenburg 1917). 3. Altınorda Hanları (nşr. Ravil Emirhan, Kazan 1996). 4. Kazan Hanları (nşr. Ravil Emirhan, Kazan 1995).

3. Hakkında Yapılan Çalışmalar

Rızâeddîn b. Fahreddîn'in hayatı hakkında yazılan üç kitap ve iki makalenin isimleri aşağıda verilmiştir;

1. Abdullah Battal-Taymas, *Kazanlı Türk Meşhurlarından Rızâeddîn Fahreddînoğlu -Kişiliği, Fikir, Hayat ve Eserleri ve İki İlave*, İstanbul 1958.

2. İsmail Türkoğlu, *Rusya Türkleri Arasındaki Yenileşme Hareketinin Öncülerinden Rızâeddîn Fahreddîn*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000.

3. Ömer Hakan Özalp, *Rızâeddîn Bin Fahreddîn Kazan'la İstanbul Arasında Bir Âlim*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001.

4. İsmail Türkoğlu, "Rızâeddîn Fahreddîn ve İsmail Bey Gaspıralı", *İslamla Yenilenme ve Birlik -1- İsmail Bey Gaspıralı Kongresi*, 2013, 127-132.

5. Saadet Çağatay, "Müftü Rızâeddîn Bin Fahreddîn", *Türk Kültürü*, 1987, XXV (291), 427-438.

Rızâeddîn b. Fahreddîn'in hadisçiliğinin ele alındığı bir makale yazılmış olup ismi şu şekildedir;

1. Bünyamin Erul, "Tatar Âlimlerden Rızâeddîn B. Fahreddîn (1859-1936) ve Hadisçiliği", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005, XLVI (2).

Ayrıca edebi eserleri üzerine yapılmış bir doktora tezi, bir yüksek lisans ve iki makale hazırlanmıştır. İsimleri aşağıdaki gibidir;

1. Metin Demirci, *Rızâeddîn Fahreddîn'in Edebî Eserleri Üzerine Dil ve Üslup İncelemesi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2011.

2. Hüseyin Bargan, *Rızâeddîn Fahreddîn'in derlediği "Til Yarışı"*(Metin-İnceleme), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2008.

3. Metin Demirci, "Rızâeddîn Fahreddîn'in Edebî Eserlerinde İsimler ve İsim Çekim Ekleri, *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*", 2013, VIII (4), 589-605.

4. Metin Demirci, "İdil-Ural Bölgesi Müslümanlarının Meşhur Müftüsü Rızâeddîn Fahreddîn'in Edebî Eserlerinin Dili", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 2012, V (2), 109-128.

Metin Demirci, Rızâeddîn b. Fahreddîn'in eserlerinden iki tanesini günümüz Türkçesiyle yayınlamıştır. Yayımlanan eserler şunlardır;

1. *İdil-Ural'ın Sesi Rızâeddîn Fahreddîn, Selime veya İffet (Selime ya da İffet)*, Kesit Yay., İstanbul 2016.

2. *Esmâ veya Amel ve Ceza - Esmâ ya da Amel ve Ceza- (İnceleme-Metin-Aktarma)*, Kesit Yay., İstanbul 2016.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî (241/855), *Müsned*, I-L, thk: Şuayb el-Arnâvût-Âdil Mürşid, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1416/1995.

Bakır, Abdulhalik, "Kusem b. Abbas", *DîA*, İstanbul 2002, XXVI, 462-463.

Baltanova, Goulnar, "Rızâeddîn Fahreddîn", *DîA*, İstanbul 2008, XXXV, 70-71.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (256/870), *el-Câmiu's-Sahîh*, I-IV, thk: Muhibuddîn el-Hatib-Muhammed Fuâd Abdalbâkî, Matbaatü's-Selefiyye, Kahire 1400.

Hamevî, Şihâbuddin Ebû Abdillâh Yâkût (626/1229), *Mu'cemu'l-Buldân*, I-V, Dâru Sâdır, Beyrut 1977.

İbn İshâk, Muhammed b. Yesâr (151/768), *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, thk: Ahmed Ferîd el-Mezîdî, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, II. bsk., Lübnan 2009.

İbn Hişâm, Ebu Muhammed Abdulmelik (218/833), *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, thk: Mustafa es-Sekkâ-İbrahim el-Elyârî-Abdulhafız Şelbî, Dâru İbn Kesir, III. bsk., Beyrut 1426/2005.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî (275/888), *Sünen*, I-II, thk., tsh., şrh: M. Fuâd Abdalbâkî, Dâru'l-İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, Kahire tz.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc (261/874), *Sahîh-i-Müslim bi-Şerhi'n-Nevevî*, I-XVIII, Matbaatü'l-Mısriyye, Mısır 1349/1930.

Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed (360/970), *Mu'cemu'l-Kebîr*, I-XXV, thk: Hamdî b. Abdilmecîd es-Selefî, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire tz.

– Muhammed Aleyhisselam –

Rızâeddîn b. Fahreddîn

Muhterem Muhammed Şâkir ve Muhammed Zâkir Efendiler

Bugün *Vakit* gazetesi ve *Şûrâ* dergisine özel bir matbaa kurmakta ve açmaktasınız. Matbaanızın vatanımıza, milletin evlatları arasında ulûm ve maârifin yayılmasına hizmet ederek, uzun müddetler devam etmesini Cenâb-ı Hak'tan temenni ederim. Telif etmiş olduğum bu eserimde, açtığınız güne bir yâdigâr olmak üzere, matbaanıza takdim ederim.

Rızâeddîn b. Fahreddîn

Orenburg - 25 Zilkade 1326/4 Aralık 1908

GİRİŞ

Diyanetimiz nezdinde biz İslâm ehli için en büyük ve en muhterem kişi Hz. Muhammed'dir. O, dalâlet dalgaları arasında zorlukla yürüdüğümüz zaman, bizi kollarımızdan tutarak güvenli bir yere çıkarmıştır. Dünya ve ahirette mutluluğumuza sebep olacak doğru yolu bizlere bu muhterem kişi göstermiştir.

Bundan dolayı Hz. Muhammed'in kim olduğunu bilmek, hayatından azda olsa haberdar olmak, mübarek soyuyla da biraz aşinalık kazanmak her bir Müslüman için gereklidir. Bundan dolayı Hz. Muhammed'in hayatını ve mübarek soylarını özet bir şekilde veren bu risâleyi hazırladık. Uygun bir zamanda inşallah uzunları da yazılır.

A. HZ. MUHAMMED

Peygamberimizin mübarek ismi "Muhammed"dir. Babası Abdullah b. Abdulmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Kâ'b b. Lüey b. Gâlib b. Fihri b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Mead b. Adnân'dır. Adnân'dan yukarı olan babaların sıraları ve isimleri açık bir şekilde bilinmese de Hz. İbrâhim'in Hz. İsmâil isimli oğluna ulaştığına dair âlimler arasında hilâf yoktur.

Hz. Muhammed'in annesi Benî Zühre kabilesinin oğullarından Vehb b. Abdümenâf b. Zühre b. Kilâb b. Mürre'nin kızı Âmine'ydi. Babası ve annesinin soyu Kilâb b. Mürre'de birleşirler.

Fihir b. Mâlik "Kureyş" ismiyle meşhur²⁸ olduğundan Hz. Muhammed, Arap toplumu arasında asıl nesep olarak bilinen Kureyş kabilesi ve Hâşim soyundandır. Her bir baba ve onların babaları Müslüman'dır²⁹ ve hepsi kendi zamanlarının hükmüne göre şerîata uygun nikâhlar ile evlenmişlerdir, zina ve eğlenceye düşkünlük gibi bozukluklardan temiz ve uzak olmuşlardır.

1. Hz. Muhammed'in Doğumu

Hz. Muhammed'in muhterem babası Abdullah Hazretleri on sekiz yaşında ve annesi Âmine Hazretleri de on dört yaşında iken, aralarında nikâh yapıldı. Abdullah Hazretleri yolculukta iken hastalanıp "Medine" şehrinde vefat etti. Yaşı tahminen yirmi beşti. Mübarek kabri Medine'dedir. [Annesi Hz. Âmine] Hz. Muhammed'e bu esnada iki yahut sekiz aylık hamileydi.

Hz. Muhammed, Araplar arasında "Âmü'l-Fil (Fil Yılı)" diye meşhur olan yılda Rebülevvel ayının dokuzu pazartesi günü tan vaktinde Mekke şehrinde dünyaya geldi ve "Muhammed" diye isimlendirildi. (Milâdî 571 yılı, Frengî hesabı ile 20 ve Rûmî-Rûsî hesap ile 17 Nisan'dır.) Bedevi Araplarından Benî Sa'd kabilesinden Hâris b. Abduluzza'nın eşi Halîme³⁰ bint Ebî Züeyb, Hz. Muhammed'i süt emzirdiği ve büyüttüğü için bu bedevi Araplar içinde dört yaşını tamamlayıncaya kadar durdu ve sonrasında annesi Hz. Âmine'ye teslim edildi. Halime'den önce, Ebû Leheb'in câriyesi olan Süveybe de bir süre emzirmişti. Babası olmadığı için dedesi Abdulmuttalib tarafından büyütüldü.

²⁸ Bazıları "Kureyş" ismiyle maruf olan kişi Nadr b. Kinâne'ydi, diyorlar.

²⁹ Delâilü'n-Nübüvve, Ebû Nuaym İsbehânî, I, 11.

³⁰ Bu kadın sonradan İslâm'la tanıştı.

Abdulmuttalib, Arap toplumu arasında çok hürmet gösterilen bir kişi olduğundan mübarek Kâbe'nin yanında oturduğu zaman, Arap büyükleri onun huzurunda edep üzere oturlar, kendi oğulları da saygıları sebebiyle ayakta kollarını birleştirerek dururlardı. Fakat henüz çocuk olan Hz. Muhammed yanına gelip oturur, Abdulmuttalib de bunu bildiğinden³¹ koluyla arkasını sıvazlar, sever: "Bu oğlum büyük bir adam olacak!" diye söylerdi.

Hz. Âmine, Ümmü Eymen'le beraber Hz. Muhammed'i yanına alıp Medine şehrine, kardeşlerini ve Abdullah Hazretlerinin mezarını ziyaret etmek amacıyla yolculuğa çıktılar. Hz. Âmine her yıl [Medine'de] bir müddet kalırdı, saygıdeğer eşini ziyaret ederek geri dönerdi. Bu seferlerden birinden dönerken Medine'ye yakın olan Ebvâ isimli köye geldiklerinde Hz. Âmine hastalanıp vefat etti ve buraya defnedildi. Hz. Muhammed bugünden itibaren baba ile anneden yetim kaldı. Bu esnada altı-yedi yaşlarındaydı. Mekke'ye de Ümmü Eymen'in kucığında döndü.

Hz. Abdullah, Hz. Âmine'den başka bir eş almamış, Hz. Âmine'de ikinci bir erkekle evlenmemiş ve Hz. Muhammed'den başka çocukları da olmamıştır.

Hz. Muhammed sekiz yaşlarında iken dedesi Abdulmuttalib'in vefat etmesi sebebiyle sevgili dedesinden mahrum kaldığını anlayarak onun bedeninin yanında ağladığı rivâyet edilmiştir. Dedesinin vefatından sonra babası ile aynı anne ve babadan olan kardeşi Ebû Tâlib'in himayesine geçmiş ve onun evinde yaşamıştır. Ebû Tâlib çok merhametli ve şefkatli bir kişi olduğundan Hz. Muhammed'i çok sevmiş ve onun bakımına kendi çocuklarından daha fazla itina göstermiştir.

2. Hz. Muhammed'in Yetiştirilmesi

Hz. Muhammed, dokuz ila on iki yaşları arasında iken Mekke halkının ticaret kervanları Şam yolculuğuna çıkmaya hazırlanıyordu. Ebû Tâlib de bu

---

³¹ Abdulmuttalib bu zamanda saçsızdı.

kervanla birlikte yolculuk hazırlığı yaptı. Fakat himayesinde olan peygamberimizi korumak amacıyla onu da yanına alarak Şam yolculuğuna çıktı. Şam memleketine varıp Busrâ şehri yakınında istirahat ettikleri zaman, yakın bir manastırda ibadet eden Bahîrâ³² isminde bir rahip bunların yanlarına geldi ve: "Arap yurdunda bir peygamber ortaya çıkacağı haberi vardı, sizde bu konuda bir haber yok mu?" diye sordu. Kervan halkı da bu konuda bir şey bilmediklerini açıkladılar ve hareket edip yollarına gittiler.

Tahminen yirmi yaşlarında iken bir tarafta Kureyş ile Kinâne kabilesi ve diğer tarafta da Kays kabilesi olmak üzere aralarında bir savaş olmuştur. Kendisinin yakınları olan Zübeyr, Ebû Tâlib, Hamza, Abbâs ile birlikte bu savaşta Hz. Muhammed'de yer almış, yakınlarına hizmet etmiş, fakat risâlet geldikten sonra bu konuda pişmanlık duyduğunu söylediği, rivâyet edilmiştir. Arap toplumu arasında "Ficâr Günü" diye meşhur olan olay budur.

Bu savaştan bir süre sonra Arap büyükleri Abdullah b. Cüdân'ın evinde toplanmışlardır. Önceden zulüm ve hıyanete karşı kurulmuş olan "Hilfu'l-Fudûl" isimli topluluğu³³ canlandırmışlar ve Mekke şehrinde zulüm ve zorbalığı bitirmek amacıyla birbirleriyle anlaşmışlardır. Hz. Muhammed de Abdulmuttalib'in oğullarıyla birlikte bu toplulukta hazır bulunmuş ve bunun hakkında: "Gençlik vaktimde amcalarımla beraber Abdullah b. Cüdân'ın evinde olan "Hilfu'l-Fudûl" topluluğunda bulunmuştum. Bundan dolayı gayet memnunum eğer bugün de böyle bir topluluk kurulsaydı katılırdım!"³⁴ demiştir.

---

³² Bahîrâ, "be"nin fethası ile dir.

³³ "Hilfu'l-Fudûl" topluluğunu eskiden Fudayl b. Haris, Fudayl b. Vedâa, Mufazzal b. Fuzâle ismindeki kişiler kurmuşlardır. Bu yönden kurucularına nispetle "Hilfu'l-Fudûl" diye bilinmiştir. Fakat zamanın geçmesi ve kurucularının vefat etmesi sebebiyle, topluluk hükümsüz ve unutulup kalmıştır. Arap büyükleri bu unutulmuş topluluğu tekrar canlandırmış ve yenilemişlerdir.

³⁴ Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî (241/855), *Müsned*, I-L, thk: Şuayb el-Arnâvût-Âdil Mürşid, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1416/1995, III, 193, 210. (sad.)

[Hz. Muhammed], yirmi beş yaşlarına geldiğinde Arap tüccarlarının meşhurlarından Hatice bint Huveylid'in malı ile ticaret için Şam yolculuğuna çıkmıştır. Ve bu yolculukta Hz. Hatice'nin Meysere isimli kölesi³⁵ de yanında bulunmuştur. Yolculukları bereketli olmuş ve ümit ettiklerinden fazla kâr elde edip geri dönmüşlerdir. Bu seferden geldikten bir iki ay sonra Hz. Muhammed ile Hz. Hatice evlenmiştir. Bu esnada Rasûl-i Ekrem yirmi beş yaşında ve Hz. Hatice de kırk yaşındaydı.

Hz. Hatice gibi akıllı ve itibarlı bir eşle nikâhlanmasından dolayı Hz. Muhammed büyük bir mutluluğa nail oldu. Ancak o, bu imkânı bütün emellerine ulaşmak için vesile kılmak mümkün iken bundan istifade etmemiştir. Ve o yaşı ilerlediği ölçüde fikir deryasına dalarak yürümüş ve ıssız yerleri arzular olmuştur.

[Hz. Muhammed] otuz beş yaşlarına geldiğinde Araplar Kâbe'yi yenilemeye karar verdiler. Bu esnada Kâbe-i Muazzama insan büyüklüğünde dört duvardan ibaretti, üstü açık ve çoğu yeri bozuktu. Araplar Kâbe'yi temellerine kadar söktüler ve yeniden duvarlarını yükseltip üstünü de örttüler. Cidde şehri yakınında karaya oturmuş bir geminin tahtalarını ve başka ağaçları da taşıyıp [Kâbe'nin] gerekli yerlerine koydular. Fakat her kabile Hacer-i Esved'i yerine koymanın kendi hakkı olduğunu düşündüğünden aralarında bir anlaşmazlık ortaya çıktı. Mescid kapısından ilk giren insanı hâkim tâyin edip bu anlaşmazlığı çözmeye karar verdiler. Tesadüfen o esnada mescidin kapısından Hz. Muhammed'in girmesiyle her biri "Muhammedi'l-Emin" diyerek mutlu oldular³⁶ ve olayı anlatarak bir tedbir almasını rica ettiler. Hz. Muhammed'de Hacer-i Esved'i bir elbise üstüne koydurup, kabile büyüklerini elbisenin etrafından tutturup yerine götürttü. Büyük bir anlaşmazlık da bu yolla durduruldu.

---

³⁵ Bundan sonra bu Meysere'nin ismi geçmez, bundan dolayı İslâm'dan önce vefat ettiği zannedilir.

³⁶ Doğru sözlü ve ahdine vefalı olduğundan Hz. Muhammed'e Araplar: "Muhammedi'l-Emin" diyorlardı.

3. Hz. Muhammed'in Risâleti

Kırk yaşında iken Hz. Muhammed'e yatakta iken Cebrail aracılığıyla vahiy gelmeye başladı. İlk olarak gizli şekilde halkını imana davet etti.

İslâm'la ilk müşerref olanlar; kadınlardan Hz. Hatice, erkeklerden Hz. Ebû Bekir, çocuklardan Hz. Ali,³⁷ azat olunmuş kölelerden Zeyd b. Hârise, azat olunmuş câriyelerden Ümmü Eymen'dir.³⁸ Bunlardan sonra İslâm dini ni kabul edenler; Osman b. Affân, Zübeyr b. Avvâm, Abdurahman b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Talha b. Ubeydullah, Suheyb er-Rûmî, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Zer el-Ğifâri ve başkalarıdır.

Nübüvvetin 4. yılında açıktan imana davet etmeye başlaması sebebiyle müşrikler, Hz. Muhammed'e ve onun sahâbilerine eziyet etmeye başladılar, hakâret ve rezilliklerinin her çeşidini gösterdiler.

Mekke halkının genel olarak eziyetleri dayanılmaz hale gelince Hz. Muhammed'in işaret etmesi ve münasip görmesi üzerine sahâbîler Habeş ülkesine hicret etmeye karar verdiler.³⁹ [Habeşistan'a] ilk hicrette 12 erkek ve 4 kadından oluşan bir grup, gizli ve yayan bir şekilde Mekke'den çıkıp gittiler. Kızıl denizi geçip Habeş padişahı Necâşî'nin yanına varıp sığındılar. Hz. Osman ile eşi Rukıyye bint Rasûlullah, Ebû Seleme ile eşi Ümmü Seleme, Abdullah b. Mes'ûd, Zübeyr b. Avvâm ve Abdurahman b. Avf bu gruptaydılar. Bunlar üç ay kadar Habeş ülkesinde kaldıktan sonra Kureyş Araplarının, Rasûlullah ve ashabına eziyeti bıraktıklarına dair yalan bir haber işitmeleriyle asıl vatanları olan Mekke şehrine ve Hz. Muhammed'in yanına tekrar dönüp geldiler. Fakat müşriklerin düşmanlıkları ve eziyetlerinin öncekine göre kat kat artmış olduğunu Mekke'nin yakınına geldiklerinde işittiler ve fazlasıyla üzüldüler.

---

³⁷ Bu esnada Hz. Ali, Hz. Muhammed himayesinde ve onun ailesinde bulunuyordu.

³⁸ Bu kadın Abdullah b. Abdulmuttalib Hazretlerinden azat edilmiş bir câriye olup, Hz. Muhammed'i himaye edip büyütmişti.

³⁹ Habeş'e hicret etmenin sebebi ise onların Hıristiyan olmaları ve Mekke müşrikleriyle inançlarının zıt olması ve birbiriyle alakaları olmadığıdır.

Mekke müşrikleri Hz. Muhammed ve onun muhterem sahâbîlerine eziyetlerini azaltmadılar, bilakis gündün güne arttırdılar ve birbirlerini kışkırttılar. Hz. Muhammed'i böyle bir işten alıkoymamalarını ve öldürmek için kendilerine teslim etmemelerini büyük bir kabahat sayıp bütün Hâşim oğullarına boykot⁴⁰ ilan ettiler ve onlarla hiçbir şekilde iletişim kurmayacaklarına dair bir belge yazıp Kâbe'nin içine astılar. Ebû Leheb ve ailesi müşrikler tarafında kaldı, onun dışındaki Haşim oğullarının Müslüman ve kâfirleri Ebû Tâlib Mahallesi'nde üç yıl kadar mahsur kaldılar.

Bu esnada Mekke'de hayatlarını devam ettirme ihtimalleri kalmadığını anlayan sahâbîler ikinci defa Habeş ülkesine hicret etmeye mecbur oldular. Bu defa hicret edenlerin sayısı 83 erkek ve 18 kadındı. Cafer b. Ebî Tâlib ile eşi Esmâ bint Umeys ve Ubeydullah b. Cahş ile eşi Ümmü Habîbe bint Ebû Süfyân da hicret edenler arasındaydı.

Ebû Tâlib mahallesinde Hâşim oğullarının gördüğü zorluklar ve çektiği sıkıntılar tarif edilecek gibi değildi. Yanlarına dışarıdan birinin girmesi, içeriden dışarı çıkıp yürümesi ve birbirleriyle karşılaşp görüşmeleri yasak olması sebebiyle âdeta bir hapisanede zaman geçirmiş gibi olmuşlardı. Açlığa o kadar tutulmuşlardı ki orada ne buldularsa ve ağaç yapraklarını da cennet nimetleri görerek yemişlerdir. Sonradan bazı Arap büyükleri bu duruma razı olmadıklarını açıklamaları ve anlaşmazlık çıkarmaları sebebiyle boykot kaldırıldı ve [Ebû Tâlib] mahallesinde olanlar eski hayatlarına geri döndüler.

Risâletin 10. yılı ve hicretten üç yıl önce, Ebû Tâlib vefat etti. Bundan üç gün sonra müminlerin annesi Hz. Hatice'de vefat etti. Bu sebeple Hz. Muhammed çok üzölmüşdür ve bu yıla da "Âmü'l-Hüzn (Kaygı Yılı)" ismini vermiş; kendi vatanı, ailesi ve akrabası arasında olmasına rağmen kimsesiz olarak kalmıştır. Zira Ebû Tâlib aşırı derecede şefkatli ve merhametli olmasından dolayı elinden geldiği kadar Hz. Muhammed'i himâye etmiş ve onun

---

⁴⁰ Kardeşlikten kesmek ve bununla beraber eziyet etmek.

için pek çok sıkıntıya katlanmıştır. Hz. Hatice de herkesin yalanladığı bir zamanda Hz. Muhammed'i onaylamış, kabilesi alay ve hakaret ederken daima teselli edip ona yardımcı olmuştur. Bu sebeple Ebû Tâlib ve Hz. Hatice'nin vefatıyla Hz. Muhammed en yakın koruyucularını, destekleyici ve yardımcılarını kaybetmiştir. Ebû Tâlib ve Hz. Hatice'nin vefatıyla müşrikler de büyük bir fırsat elde edip Hz. Muhammed'e öncekinden fazlasıyla eziyet ve ihanet etmişlerdir. [Hz. Muhammed'e] sihirbaz, kâhin, mecnun ve şâir demişlerdir. Yollarda nöbet tutarak ve [Hac] mevsiminde de topluluklara gelerek insanları, uzak yerlerden gelen misafirleri ondan nefret ettirmek için bin bir türlü iftiralar uydurarak anlatmışlardır. Özellikle kendisinin komşuları ve yakın akrabaları olan Ebû Leheb ile eşi Ümmü Cemil bint Harb ve Ukbe b. Ebî Muayt hiç rahatlık vermezler; namaz kılmaya yeltense üstüne pislik götürüp atarlar, aş ve yemeklerine pis şeyler katarlar, yol üstüne dikenler ve iğneli çubuklar bırakırlardı. [Hz. Muhammed] üç ay kadar bu halere sabretti ise de sonra aciz kalmasından dolayı hicret etmek amacıyla Tâif şehrine gitti fakat ümit ettiği fayda burada da olmadı. Taif halkından hayır görmedi.

Tâif halkı, Hz. Muhammed'in sözüne kulak asmadı, büyüklerinin teşvikleri ile köleleri ve çocukları onu taşladılar, mübarek başını ve ayaklarını kanattılar. Bu esnada yanında olan Zeyd b. Hârise Hz. Muhammed'i saklamaya gayret etmiş ve gövdesiyle ona kalkan olmuştu. Sonunda Hz. Muhammed tekrar Mekke'ye dönmeye mecbur kaldı ve dönüş yolunda: "Ey benim Rabbim! Ben zayıf bir kulum, insanlar arasında hürmetim kalmadı! Ey zayıflara yardım eden Allah! Azabına uğramaktan beni korusan, dünyanın her bir ağırlığına sabretmek borcumdur!"⁴¹ diyerek dua etmiş ve Mekke'ye geldiğinde Mut'im b. Adî'nin himâyesinde şehre girmiştir.

---

⁴¹ İbn Hişâm, Ebu Muhammed Abdülmelik (218/833), *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, thk: Mustafa es-Sekkâ-İbrahim el-Elyârî-Abdulhafız Şelbî, Dâru İbn Kesir, III. bsk., Beyrut 1426/2005, I-II, 365. (sad.)

Bütün Arapların ittifakla muhalif olduğunu ve günden güne kötülüklerini ve muhalifliklerini arttırıp türlü türlü eziyet ve sıkıntı ettiklerini gördüğünde Hz. Muhammed, bunların imana gelmelerinden ümidini kesmiş ve bundan dolayı diğer Arap kabilelerini [İslam'a] davet etmeye başlamıştır. [Hz. Muhammed], Arapların toplantı yerleri ve meşhur panayırlarına gelecek kendisini takdim eder ve uzak yerlerden Mekke'ye hac yapmak için gelen insanlara İslâm dinini açıklayıp onları İslâm'a davet ederdi.

[Hz. Muhammed], risâletinin 12. yılında Medine şehrinde hac için gelmiş olan Araplara İslâm dinini arz etmiştir. Bir grup Arap Mekke'de Akabe isimli yerde Hz. Muhammed'in davetine icabet etmiş ve ikinci yılda çoğu gelerek Rasûlullah'a biat etmiş ve İslâm dinini kabul ederek dönüp gitmişlerdir.

Medine şehrinde İslâm dininin kök salmaya başladığını gördüklerinde, bin türlü zahmetler çekmiş olan sahâbiler birer birer Mekke'den Medine'ye göçmeye başladılar. Dinlerini saklamamak ve rahatça ibadetlerini yapmak ümidi ile kardeş kabilelerini, asli vatanlarını terk edip ve ayrılıp gitme sıkıntılarına katlandılar. Hatta bir süre Mekke'de Hz. Muhammed'le Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali ve Suheyb, Zeyd b. Hârise ve bazı zayıf halsiz miskinler kaldı.

Hz. Ebû Bekir, Hz. Muhammed'in yanına varıp Medine'ye hicret etmek için izin istemişti. Rasûl-i Ekrem: "Sabret! Hicret için izin verileceğini ben de ümit etmekteyim, eğer ki izin verilirse birlikte yolculuk ederiz." dedi. Bundan dolayı Hz. Ebû Bekir, Hz. Muhammed'le birlikte yolculuk edecek şekilde yol hazırlığını görmeye başladı.

Müşrikler Medinelilerin biat ederek gittiklerini işittiklerinde, gök yuvarlanıp üstlerine düşmüş gibi üzüldüler; çok acı duydular ve fırsatı kaçırmamak ve bu yönde istişare etmek için Dârunnedve'de bir araya geldiler. Müşriklerin en büyükleri ve akıllılarından oluşan bu topluluk tarafından, her bir kabilenin kahraman yiğitlerinin Hz. Muhammed'in evinin yakınında karanlıkta toplanmasına ve birlikte hücum ederek onu öldürmelerine, akabinde

de o zamanın kanununa göre Haşim oğullarına diyet (kan hakkı) vermeye karar verdiler.

4. Hz. Muhammed'in Hicreti

Daha önce alınan karar gereğince Mekke'deki Arap kabilelerinin yiğit bahadırları gece toplanarak Hz. Muhammed'in odasını kuşattılar. Bu gecede Rasûl-i Ekrem odasından: “وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ” ayetini⁴² okuyarak çıkıp gitti. Odayı kuşatanların hepsi derin uykudaydılar. Biraz gittikten sonra Hz. Ebû Bekir'le buluşarak birlikte şehirden ayrıldılar.

Düşmanlarının arkalarından gelerek onları Mekke'ye geri döndürmemeleri ve olumsuz bir durumla karşılaşmamak amacıyla, şehre çok uzak olmayan Sevr dağındaki bir mağarada gizlendiler ve burada üç gece kaldılar.

Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah, her gece yanlarına gelirdi, seherde kalkar ve şehre geri dönerdi. Bundan dolayı Mekke halkı [Hz. Peygamber'in] mağarada gecelediğini bilmezdi. [Abdullah] şehirde olan olayları ve haberleri dinlerdi ve gece olduğunda mağaraya giderdi. Her gün sabahleyin Hz. Ebû Bekir'in kölesi Âmir b. Führeyre koyunlarını alarak mağara tarafına gider ve Abdullah'ın ayak izlerini koyunlara çiğneterek kaybettirirdi.

[Hz. Muhammed ve Hz. Ebû Bekir] Arapların arama çalışmaları biraz yavaşlayınca saklandıkları mağaradan çıktılar ve Medine'ye doğru yola koyuldular. Hz. Ebû Bekir'in kölesi Âmir b. Führeyre ve yol rehberi olarak kiradıkları Abdullah b. Uraykit isminde bir müşrik Arap da yanlarındaydı.

Verilmesini söylediği kimselere teslim etmesi ve kölesinde olan emanetleri sahiplerine ulaştırması için Hz. Muhammed, Hz. Ali'yi kendisinin odasında Mekke'de bırakmıştı. Risâlet geldikten sonra Hz. Muhammed'in Mekke'de geçirdiği ömrü on üç yıldır ve hicret esnasında yaşı elli üçtür.

---

⁴² “Biz onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip gözlerini perdeledik. Artık görmezler.” Yasin, 36/9. (sad.)

[Hz. Muhammed], milâdî 622 yılı Rebülevvel ayının sekizi pazartesi günü,⁴³ yol üstünde ve Medine'ye birkaç kilometre mesafede olan Kubâ köyüne sağ salim olarak geldi. Kubâ'da pazartesi, salı, çarşamba, perşembe günleri durdu, Rebülevvel ayının on ikisi cuma günü Medine'ye teşrif etti ve güzel bir hutbe okuyarak cuma namazını kıldı.⁴⁴

Hz. Muhammed'in hicreti, en büyük hadiselerdendir. Bundan dolayı Müslümanlar, müşriklerin zorbalık ve baskılarından kurtularak, hürriyet içerisinde ibadetlerini yapmaya ve İslâm'ın emirlerini yerine getirmeye muvaffak oldular. İslâm dini şöhret buldu ve Arap kabileleri akın akın gelip biat verdi. Cihanın en uzak ve en korkunç iklimlerine kadar emniyetin yayılmasıyla "Hayye ale'l-felah" nidası arşlara çıktı. Bundan dolayı adı geçen hâdise [hicret] İslâm ehli arasında tarih başı olarak kullanılmıştır ve kullanılmaya da devam etmektedir.⁴⁵

Hz. Muhammed Mekke'den nasıl çıktı ve Medine'ye nasıl yolculuk yaptı ve ne gibi vasıtalar ile Medine şehrine erişti. Bu haberin yayılmasıyla Medine hakkında hâsıl olan mutluluğu hiç sormayınız! Bunu kendileri de tarif edemezlerdi. Medine halkı onları karşılamak için her gün şehirden çıkıp Mekke yoluna gözlerini dikerek bakarlar ve gün batımından sonra şehre dönerlerdi.

[Medine halkı] gidip uzun bir süre bekledikten sonra döndükleri bir günde büyük bir yere oturmuş bir Yahudi Mekke tarafından gelmekte olan yolcuları gördü ve bütün gücüyle: "Ey Cemaat! Bekleyip durduğunuz kimseler göründüler!" diye bağırdı. Bu sözü işittiklerinde bütün şehir halkı silkindi. Çocuklar, câriyeler, köleler ve kadınlar yürüdüler; erkekler ve yiğitler her biri kendilerinin adetlerince hazırlanıp karşılamaya gittiler ve Harre isimli yerde karşı karşıya geldiler. Bazıları at üstünde ve bazıları yayan ola-

---

⁴³ Bugün Frengî hesapla 20 Eylül, Rûmî ve Rûsî hesapla 17. günüdür.

⁴⁴ 21 ve 24 Eylüldür.

⁴⁵ Yılbaşı olan Muharremden ancak iki ay ve günlerin biraz geçmesi sebebiyle hicri tarihi Rebülevvel ayından değil de belki yılbaşı olan Muharremden itibaren almışlardır.

rak Hz. Muhammed'i kuşattılar; devesinin dizginini tutmak için birbirleriyle yarıştılar. Kadınlar, çocuklar yüksek sesle şiirlerini okudular ve bir taraftan da tekbirler getirdiler. Bu tarz kudret ve yücelik içerisinde Hz. Muhammed Medine'ye geldi.

Ey acayip hikmet! Kendisinin kardeşleri, birlikte oynayıp gülüp büyüdüğü yoldaşları ve kırk yaşına gelinceye kadar yekvücut olduğu can dostları, onu anne ve babasının vatanını, doğup büyümüş olduğu şehrini, yerini, yurdunu ve sebeplerini terk ederek çıkarmaya mecbur ettiler. Ancak [Medine halkı], onu sevinçlere dalarak karşıladılar, ayağının topraklarını gözlerine sürme yaptılar ve [Hz. Muhammed'in] yoluna feda etmek için her şeylerini çok önemsiz gördüler! Öncekiler ne kadar talihsiz olmuşlarsa sonrakiler de o kadar talihli olmuşlardır.

B. MEDİNE VE MEŞHUR HÂDİSELER

Kubâ'ya girmesiyle Hz. Muhammed, Kubâ Mescidi'nin temelini attı⁴⁶ ve Medine'ye girmesiyle de Mescid-i Nebevî'yi yaptı. Bu mescitler gayet sade tarzda insan boyunda yapılmış dört duvardan ibaretti ve güneşten gizlenmek için de üstünde gölgelik vardı. Medine'ye yerleştiğinde Hz. Muhammed bir elçi gönderip Mekke'deki ailesini getirtti. Hz. Ebû Bekir'in ailesi de bu esnada onlarla birlikte geldiler.

Medine ehli genel olarak İslâm'la müşerref oldu ve şehrin "Yesrib" olan ismini de hem bereketlenmek hem de hatıra kılmak amacıyla Rasûl-i Ekrem'e nispetle "Medinetü'r-Rasûl" diye isimlendirdiler. Nitekim şimdi de bu isimle bilinmektedir.

1. Hicretin Birinci Yılı

Farz namazların vaktini bildirmek için ezanın okunması meşrû oldu. Düşman sayılan toplumlarla savaşıma hususunda izin geldi. Hz. Muhammed Medineli sahâbîlerden (Ensar) birer kişiyle Mekke'den göçüp gelenlerden (Muhâcir) birer kişiyi ahiretlik kardeş yaptı.

2. Hicretin İkinci Yılı

Kıblenin değişmesiyle Mekke'de bulunan Kâbe'ye doğru yönelme emri geldi. Medine'ye geldiğinde Hz. Muhammed on altı ay kadar namazını Beytül-Makdis'e doğru kıldı. Ramazan ayında oruç tutmanın farz olduğuna dair ayet nazil oldu. Fıtır sadakası, bayram namazı vacip ve zekât farz oldu. Mekke'de müşrikler tarafından eziyet gördüğü gibi Medine'ye geldiğinde de Hz. Muhammed Yahudilerden ve Müslümanlar arasında ortaya çıkan münafıklardan rahatsız olmaya başladı. Meşhur Bedir Savaşı meydana geldi. Bu savaşa Hz. Muhammed sahâbîlerle birlikte katıldı. Müslümanlar sadece 313 ve müşrikler 950 kişi olmalarına rağmen Allah'ı Telânın yardımıyla müşriklerin reisleri öldürüldü, askerleri yenildi ve Müslümanlar da mu-

---

⁴⁶ İslâm'da ilk yapılan mescid budur.

zaffer oldular. Bu olay Ramazan ayının on yedinci gününde meydana geldi.⁴⁷

3. Hicretin Üçüncü Yılı

Uhud Savaşı meydana geldi. Münafıkların zararlı hareketlerinden dolayı Müslümanlarda mağlubiyet alametleri görüldü. Yetmişden fazla sahâbî şehid oldu ve aralarında Hz. Hamza'da bulunuyordu.[Müşrikler] Hz. Muhammed'in mübarek dişlerinden birini kırıp düşürdüler. Bununla birlikte Hz. Muhammed tam metanet ve cesaret göstermiştir. Sahâbîler de arslanlar gibi saldırmış ve müşriklere büyük kayıplar verdirmişlerdir. Bu sebepten dolayı Medine'nin yakınında olan bu savaşta [müşrikler], Müslümanlara galip gelemeyeceklerini anladılar. Medine'ye hücum etme ihtimalini hayallerine dahi getirmediler, dönüp gitmeyi çare olarak gördüler ve Müslümanların savaşmasından korkup gayet acele bir şekilde kaçtılar.

4. Hicretin Beşinci Yılı

Ahzab adıyla meşhur olan Hendek Savaşı meydana geldi. Bu savaşta ise Kureyş Arapları, Benî Nadir Yahudileri, Gatafan kabileleri ve başka birçok toplum ittifakla Medine'ye geldiler ve şehri kuşattılar. Selmân-ı Fari-si'nin tavsiyesine göre İslâm ehli, şehrin etrafına hendek (kale hendeği) kazdılar. Zafer, Müslümanların tarafında oldu ve düşmanlar yayılıp bittiler ve yurtlarına geri dönüp gittiler.

5. Hicretin Altıncı Yılı

Hz. Muhammed, Mekke'ye umre yapmak amacıyla bin beş yüz kadar sahâbîyle birlikte Zilkade ayında Medine'den yolculuğa çıktı. Fakat müşrikler bunu işittiklerinde, Hz. Muhammed Mekke'ye gelme sebebini söylemiş olmasına rağmen ona muhalif oldular, Mekke'ye sokmamaya karar verdiler ve bunun için hazırlandılar.

---

⁴⁷ İşte bugünü yâdigâr için bayram yasamak sözüyledir.

Hudeybiye'ye geldiğinde Hz. Muhammed Osman b. Affân'ı [Mekke'ye] gönderdi, savaş için değil de Kâbe-i Muazzama'yı ziyaret etmek ve umre yapıp gitmek amacıyla geldiğini bildirdi. Fakat müşrikler önceki kararlarından dolayı buna razı olmadılar. Müslümanlar savaştıkları zaman gâlibiyetin kendi taraflarında olacağını biliyorlardı. Fakat Hz. Muhammed Mekke şehrine ve Kâbe üzerine savaş ile değil aksine barış ile girmeyi arzu ediyordu. Uzun süren olayların ardından Hz. Muhammed, Mekke müşrikleriyle antlaşma yaptı ve gelecek yıl umre yapmak şartıyla dönüp gitti. Bu olay da "Bey'atü'r-ırdvân" ve "Hudeybiye Antlaşması" ismiyle bilinmektedir.

Mekke'den döndükten sonra imana davet etmek amacıyla Hz. Muhammed civardaki liderlere, padişahlara mektuplar yazdı ve elçiler gönderdi. Rum padişahı Kayser, Rasûlullah'ın mektubunu saygı ile kabul etti ve elçisine de ikram da bulundu. Ancak Fâris padişahı Kısra, [Hz. Muhammed'in] mübarek mektubunu parça parça yırtıp attı ve ayağı ile ezdi. Bunu duyduğunda Hz. Muhammed: "Mektubu parçaladığın gibi Allah'u Teâlâ da senin mülkünü parça parça etsin!"⁴⁸ demiştir.

6. Hicretin Yedinci Yılı

Meşhur Hayber Savaşı meydana geldi ve bu yerler İslâm'ın hükmü altına girdi. Habeş ülkesinde olan muhacir sahâbiler Cafer b. Ebû Tâlib'le birlikte geri döndüler. Hudeybiye Antlaşması gereğince Hz. Muhammed iki bin kadar sahâbîyle Mekke'ye gitti ve umre yaptı. Kendisine her türlü ihaneti ve zorlukları göstermiş olan Kureyş müşriklerinin huzurunda kudretli ve yüce bir şekilde mübarek Kâbe'yi tavaf etti. Umresini tamamladıktan sonra tekrar Medine'ye döndü.

---

⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, I, 69, 497; Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (256/870), *el-Câmiu's-Sahîh*, I-IV, thk: Muhibuddîn el-Hatib-Muhammed Fuâd Abdalbâkî, Matbaatü's-Selefiyye, Kahire 1400, İlim (64), I, 40; Meğazi (4424), III, 180; Ahbâri'l-Âhâd (7264), IV, 356. (sad.)

7. Hicretin Sekizinci Yılı

Mûte Seferi meydana geldi. Hudeybiye Antlaşması'nı [müşriklerin] bozmaları sebebiyle Hz. Muhammed Ramazan ayı ortalarında on bin kadar sahâbîyle birlikte Mekke şehrine doğru yürüdü. Ebvâ isimli köye geldiklerinde Hz. Muhammed'e en çok düşmanlık eden kişilerden Ebû Süfyân b. Hâris ile Abdullah b. Ebû Ümeyye onu karşıladılar ve iman ettiler. [Hz. Muhammed] Kedîd isimli yere geldiğinde Medine'ye hicret etmekte olan Hz. Abbâs ve ailesiyle karşılaştı.⁴⁹ Hz. Muhammed, [Hz. Abbas'a] ailesini Medine'ye göndermesini ve kendisiyle birlikte Mekke'ye gelmesini emretti. "Merrü'z-Zehrân" isimli yere geldiklerinde Mekkelilerin acımasızları olan Ebû Süfyân b. Harb kendisinin yoldaşları ile birlikte muhafızlar tarafından tutuldular ve Hz. Muhammed'in huzuruna getirildiler. Ebû Süfyân burada Müslüman oldu. Hz. Muhammed ve beraberindeki Müslüman askerler hiçbir engelle karşılaşmaksızın Ramazan ayının yirmi biri cuma günü (Milâdi 630'da, Frengî ile 12 ve Rûmî-Rûsî hesapla 9 Ocak'tır.) sabahleyin Fetih süresini okuyarak Mekke-i Mükerrreme'ye girdiler. [Hz. Muhammed] mübarek Kâbe'yi putlardan temizletti, Kâbe'nin içine girdi; çıktıktan sonra iki rekât namaz kıldı, zezem suyundan içti ve mübarek Kâbe'nin yanına oturdu. "Şimdi kendisini rencide etmiş, doğup büyüdüğü yerden çıkarmaya mecbur etmiş kimselere ne gibi hükümler ilan edilecek?" diye bütün halk gözlerini dikti, boyunlarını büktü ve ona bakarak beklemeye başladılar.

Hz. Muhammed genel af ilan ederek bütün şehir halkını sevindirdi ve hiçbir insan evladının iktidarının erişemeyeceği şekilde yüce gönüllülük gösterdi. Bundan sonra son derece fasih ve güzel bir şekilde hutbe okuyup pek çok şer'î hükmü açıkladı ve etkileyici nasihatler söyledi. Daha sonra önce erkeklerden ve onlardan sonrada kadınlardan biât aldı. Biât tamamlandığında Hz. Bilal Kâbe'nin üstüne çıktı ve ezan okudu. Mekke-i Mükerrreme'de hiç kimseden korkmaksızın yüksek sesle okunmuş ilk ezan budur.

---

⁴⁹ Hz. Abbâs en sonuncu muhâcirdir.

Mekke'nin fethedilmesiyle birlikte Kureyş kabilesinin tamamı İslâm'a girdi, önceki düşmanlık ve ayrılıklar ortadan kalktı, bir can ve bir ten hükmüne girdiler, birbirlerine dostluk ve muhabbet üzerine kurulu bir ömür sürmeye başladılar.

Mekke fethedildikten sonra Huneyn ve Tâif savaşları meydana geldi. Üstüne çıkıp hutbe okunması amacıyla ilk defa Medine mescidine minber yapıldı.

8. Hicretin Dokuzuncu Yılı

Hiz. Muhammed sahâbilerle birlikte Rûmlara karşı sefer düzenledi fakat önceden [Rûm askerinin geldiğine dair] verilen habere rağmen Rûm askeriy-le karşılaşmadılar. Bugün Hicaz Teymâ⁵⁰ yolu üstünde Teymâ yolu konak yeri olan Tebük'e geldiğinde Hiz. Muhammed bir süre istirahat etti, etrafında olan bazı kabilelerle antlaşarak Tebük'e mescid yaptı ve sonra Medine'ye geri döndü. Hiz. Muhammed, Medine'ye döndüğünde Hiz. Ebû Bekir'i emir tayin ederek hac yapmak için Mekke'ye gönderdi. İslâm'da ilk defa eda edilen farz hac budur. Hac mevsiminde Hiz. Ali tarafından Tevbe süresinin başı okundu ve İslâm'ın hükümleri ilan edildi.

9. Hicretin Onuncu Yılı

Bütün Arap Yarımadası imana gelerek biat etmek için her bir kabilenin elçileri Medine'ye geldiler. Bu yıl Hiz. Muhammed'in hacca gideceğini duyan yakın ve uzak yerlerdeki topluluklar, Medine'ye geldiler ve her biri Hiz. Muhammed'le birlikte yürümeyi ve ibadet tarzını görmeyi arzu ediyorlardı.

Hiz. Muhammed, Zilkadenin ayının on beşi cumartesi günü öğleden sonra doksan bin kadar bir cemaatle Mekke yolculuğuna çıktı. Müminlerin

---

⁵⁰ Metinde Teymar şeklinde geçmektedir ancak burası muhtemelen Teymâ'dır. Nitekim Hiz. Peygamber'in Tebük yolculuğu esnasında Teymâ'nın ismi zikredilmektedir bkz., Hamevî, Şihâbuddin Ebû Abdillâh Yâkût (626/1229), *Mu'cemu'l-Buldân*, I-V, Dâru Sâdır, Beyrut 1977, II, 67. (sad.)

annelerinden her biri de [Hz. Muhammed'in] yanında bulunuyordu. Yolda her bir konak yerinde hesapta olmayan Arap kabilelerinden insanlar bu cemaate katılıyordu. Hz. Muhammed, Zilhiccenin dördüncü günü Mekke'ye girdi ve haccın farzlarının tamamını yerine getirdi. Zilhiccenin dokuzunda Arafat'ta okuduğu hutbesinde dîn-i mübînin esasını tam olarak açıkladı ve özel bir şekilde kadınlara merhamet ve [onların haklarına] gözetme saygılı olma hususunda vasiyetler etti.

Hz. Muhammed'in hicretinden sonra yaptığı ilk ve son haccı bu olduğundan "Veda Haccı" ismiyle bilinmektedir. Hz. Muhammed Mekke'de on gün kaldıktan sonra Medine'ye doğru yola çıkmıştır.

10. Hicretin On Birinci Yılı

Hz. Muhammed vefat etti ve gökten gelmekte olan vahiy nimeti kesildi. "إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ"⁵¹

11. Hz. Muhammed'in Vefatı

Hicretin 11. yılı Safer ayının sonlarında Hz. Muhammed'de hastalık belirtileri görüldü ve etkileri yavaş yavaş arttı. Durumu ağırlaştıktan sonra insanlar mübarek mescitte toplandılar. Bunu bildiğinden yanındaki iki adama dayanıp mübarek mescide çıktı ve minbere oturup gayet etkileyici bir şekilde nasihat etti. Minberden inip imam olarak öğle namazını kıldırdı. Tekrar minbere oturdu, vaaz etti ve özellikle Uhud şehitleri için istiğfar ve dua etti. Belirtilerden de bu ölümlü dünyadan göçeceği anlaşılıyordu.

Rebîülevvel ayının on ikisi pazartesi günü (Milâdî 632 Yılı, Frengî hesap ile 7, Rûmî ve Rûsî hesap ile 5 Haziran) kuşluk namazı vaktinde vefat etti ve vefatının üçüncü gününde vefat ettiği yere yani müminlerin annesi Hz. Âişe'nin odasına defnedildi. Şimdi bu yer bütün Müslümanların ziyaretgâhı olan Ravza-i Mutahhara'dır ve mübarek mescidin içinde kalmıştır. Hz. Muhammed'in yaşı altmış üçtü, saç ve sakalında ak tüyler görülmekteydi.

⁵¹ "Şüphesiz ondan geldik ve O'na döneceğiz." Bakara, 2/156. (sad.)

C. HZ. MUHAMMED'İN AHLAK VE SÎRETİ

Hz. Muhammed orta boylu, buğday tenli, yüzü güzel, açık ve nurlu, seyrek sakallı, son derece sevgi dolu, yumuşak huylu ve sabırlıydı. Ahlâka aykırı konuşmaz, ayıplamaz ve çekiştirmez, hakkından fazla hiçbir şeyi övmez, insanların hayret ettiği şeylere hayret ve tebessüm eder fakat kakhaha ile gülmezdi. İnsanlar dünya kelamı konuştuklarında onlara dünya kelamı, ahiret kelamı konuştuklarında ise onlara ahiret kelamı konuşurdu. Çok cömert olduğundan isteyenlere hiçbir zaman yok dememiş, mülkünde dinar ve dirhem olduğu halde bir gece geçmemiş, sadaka malı yememiş, hediyeyi geri döndürmemişti. Bir kişi gelip görüştüğü zaman o kişi önce kolunu almadığında kolunu çekmezdi. Yemeğinin çoğu hurma ve suydu fakat hiçbir zaman doycak derecede yememiş ve hücrelerinde bazı zamanlar ateş yakılmadan aylar geçmişti.

Hz. Muhammed'in yiğitlik ve cesareti öyle bir derecedeydi ki sert savaş zamanlarında en bahadır sahâbîler, kendisine sığınırlandı. Kim olursa olsun davet edildiğinde giderdi, sahâbîlerin bahçelerine gidip yürürdü, oturduğu zaman başkasına doğru ayağını uzatmazdı ve diz çöküp oturduğu zaman dizleri yanındakilerin dizlerini geçmezdi. İnsanların konuşmalarına dâhil olur ve onlarla konuşurdu. Sahâbîlerin durumlarını sorar öğrenirdi ve çok istişare ederdi. Durumlarını sormak için hastaların yanlarına giderdi, ciddi olanlarına hayır dua ederdi, vefat haberi geldiğinde üzülürdü ve " *أَنَا لِلَّهِ وَ أَنَا إِلَيْهِ* " ⁵² ayetini okur, istiğfar ve dua ederdi.

Hz. Muhammed, zenginle fakiri bir görürdü, özrünü kabul ederdi, doğru olan giysilerini giyerdi fakat gömleği severdi, giysilerini kendisi yamardı, pabuçlarını kendisi giyerdi, kol değirmeniyle un çekerdi, kedilerine yemek yedirirdi, miskinleri sever ve onlar ile her zaman sohbet ederdi. Gayet latif, haddinden fazla namuslu ve hayâliydi, mümkün olduğu kadar affeder, insanlar ağaçları aşıladıkları zaman bakıp durmazdı ve onlara yardım ederdi,

⁵² "Şüphesiz ondan geldik ve O'na döneceğiz." Bakara, 2/156. (sad.)

devesini kendisi çekerdi, insanların önünden yürümezdi. Eşlerini, hizmet edenleri, ailesini ve ona uyanları ömründe hiçbir zor duruma düşürmemiş ve onlara ağır söz ile hitap etmezdi. İyilikle yürür, kötü şeylerden hoşlanmazdı, helalinden ne olursa yer ve içerdi, kabak yemeğini de severdi. "Sütten başka içecek yok."⁵³ derdi. Oturarak ve ayakta içerdi, helal oyunları engellemez, etrafındakilere şakalar da yapardı. Çoğu zaman pazartesi ve perşembe günleri oruç tutardı ve kâfirler hakkında da hidayete gelmeleri için dua ederdi.

---

⁵³ İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî (275/888), *Sünen*, I-II, thk., tsh., şrh: M. Fuâd Abdülbâkî, Dâru'l-İhyâi'l-Kütübi'l-Arabîyye, Kahire tz., Et'ime, II, 1103. (sad.)

D. HZ. MUHAMMED'İN ÇOCUKLARI

Hiz. Muhammed'in öz çocukları şunlardır: Kâsım, Abdullah, Zeynep, Rukıyye, Ümmü Gülsüm, Fâtıma, İbrâhim. İbrâhim dışındakilerin annesi müminlerin annesi Hiz. Hatice'ydi. İbrâhim'in annesi Mâriye isminde Kıptî bir câriyeydi.

1. Kâsım

Risâlet gelmeden önce Mekke şehrinde dünyaya geldi ve iki yaşını geçtikten sonra vefat etti. Hiz. Muhammed bu oğlunun ismiyle "Ebu'l-Kâsım" diye künyelendi.

2. Abdullah

Tayyib ve Tâhir diye lakaplanırdı, çocukluk zamanında Mekke'de vefat etti.

3. Zeynep

Hiz. Muhammed'in ilk kızıdır ve o otuz yaşında iken dünyaya gelmiştir. Medine'ye hicret ettikten sonra hicretin 8. yılı vefat etti. Hiz. Hatice'nin kız kardeşi olan Hâle bint Huveylid'in oğlu Ebu'l-Âs Lakî b. Reb'nin nikâhundaydı.

4. Rukıyye

Hiz. Muhammed'in ikinci kızıdır ve risâlet gelmeden önce Ebû Leheb'in Utbe isimli oğluyla nikâhlandı. Tebbet süresi nazil olduktan sonra Ebû Leheb'in teklifi üzerine gerdeğe girmeden önce oğlu Utbe onu boşadı. Bundan sonra Hiz. Osman b. Affân ile nikâhlandı. Bedir Savaşı'nın galibiyet haberinin geldiği esnada vefat etti. Kabri Medine'dedir.

5. Ümmü Gülsüm

Hiz. Muhammed'in üçüncü kızıdır ve nübüvvetten önce Ebû Leheb'in Uteybe isimli oğluyla nikâhlandı. Ümmü Gülsüm de Ebû Leheb'in teklifi

üzerine gerdeğe girmeden önce boşatıldı. Kardeşi Rukiyye'den sonra Hz. Osman ile nikâhlandı. Hicretin 9. yılında vefat etti.

6. Fâtıma

Hz. Muhammed'in en küçük kızıdır ve o kırk bir yaşında iken dünyaya geldi. On altı yaşında iken Hz. Ali b. Ebû Tâlib ile evlendi ve Hz. Muhammed'in vefatından altı ay sonra vefat etti. Hz. Muhammed'in kendisinden sonra vefa eden ve neslinin devam ettiği çocuğu, yalnız budur.

7. İbrâhim

Medine'de hicretin 8. yılı dünyaya geldi ve iki yaşını doldurmadan önce vefat etti. Vefatında Hz. Muhammed'in mübarek gözlerinden yaşların damladığı ve: "Ey İbrâhim senin ayrılışınla bizler hüznünlendik"⁵⁴ dediği rivâyet edilir.

---

⁵⁴ Buhârî, Cenâiz (1303), I, 401-2; Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc (261/874), *Sahîh-i Müslim bi-Şerhi'n-Nevevî*, I-XVIII, Matbaatü'l-Mısriyye, Mısır 1349/1930, Fezâil, XV, 74-5. (sad.)

E. HZ. MUHAMMED'İN TORUNLARI

Hz. Muhammed'in torunları şunlardır: Ali, Ümâme, Abdullah, Hasan, Hüseyin, Zeynep, Ümmü Gülsüm.

1-2. Ali ve Ümâme

Ali ve Ümâme'nin anneleri Hz. Zeynep, babaları da Ebu'l-Âs Lakî b. Rebî'ydî. Ali bülûğa ermiş olduğunda vefat etti. Ümâme, Hz. Fâtîma vefat ettiğinde Hz. Ali üzerine ve onun şehit olması sonucunda da Muğire b. Nevfel b. Hâris b. Abdulmuttalib üzerine nikâhlandı ve bundan Yahyâ isminde bir oğlu olduktan sonra vefat etti.

3. Abdullah

Abdullah'ın annesi Hz. Rukıyye ve babası da Hz. Osman b. Affân'dı ve Habeş ülkesinde kaldıkları zaman dünyaya gelmişti, altı yaşlarında oynayıp yürüdüğü zaman gözlerini horoz gagaladı ve bu yarasının iltihaplanması sonucu vefat etti.

Hasan, Hüseyin, Zeynep, Ümmü Gülsüm'ün anneleri Hz. Fâtîma ve babaları da Hz. Ali'dir.

4. Hasan

Hicretin 3. yılı Ramazan ayında Medine'de dünyaya geldi. Yaşı otuz yedi iken muhterem babasının şehit olmasıyla hicretin 40. yılında Kûfe şehrinde halife oldu. Yedi ay kadar hüküm sürdükten sonra Müslümanların kanlarını akıtmaktan sakınmak için Muâviye ile savaş etmeksizin halifeliğini ona terk etti. Kırk altı yaşında iken h. 49 yılında düşmanlar tarafından zehirlenip vefat etti. Kabri Medine'de Cennetü'l-Bakî dedir.

5. Hüseyin

Hz. Hasan'dan yirmi iki ay kadar küçüktü. Hz. Ali'nin şehit olmasından sonra h. 41 yılında Medine şehrine döndü. Kûfe halkı tarafından halifelik için davet edilip tekrar Irak'a vardığı esnada, Şam'da olan Yezid b. Muâvi-

ye'ye bağlı Irak askerleri karşısına çıkıp yolunu kapattılar. Bunlar arasında savaş oldu ve kendisine bağlı yetmiş iki kişi ile birlikte elli beş yaşında Şehid oldu. Bunların arasında yalnız Hz. Fâtıma'nın çocuklarından 17 kişi vardı. Bu büyük musibet h. 61 yılında Muharrem'in onunda olmuştur. Mübarek bedenleri Kerbalâ isimli yere defnedilmiştir.

6. Zeynep

Amcasının oğlu Abdullah b. Cafer'le evlendi. Ali, Avn Ekber, Abbâs, Muhammed ve mm Glsm isminde çocukları olmuştur.

7. Ümmü Glsm

Hz. Ömer b. Hattâb ile ve onun Şehid olmasıyla amcasının oğlu Avn b. Cafer ile evlendi. Hz. Ömer'den Zeyd ve Rukıyye isminde çocukları vardır.

F. HZ. MUHAMMED'İN EŞLERİ (MÜMİNLERİN ANNELERİ)

Müminlerin anneleri toplamda 11 kişi olup şunlardır:

1. Hatice bint Huveylid

Cahiliye sırasında "Tâhire" ismiyle bilinirdi. Hz. Muhammed ile evlenerek İslâm dinine yardım etmesi sebebiyle İslâm ehli tarafından "Kübrâ" diye lakaplanmıştır. Daha önce Ebû Hâle Hind ve Atîk b. Âiz isimli şahıslarla evlenmişti, Hind ve Hâle isminde oğulları ve Hinde isminde bir kızı olmuştu. Altmış beş yaşında vefat etti ve Mekke'de Hacûn'a defnedildi. Hz. Muhammed, Hz. Hatice'yle yirmi beş yıl kadar evli kaldı ve üstüne de hiçbir eş nikâh etmedi. Her zaman onu faziletlerinden bahsederdi ve koyun kestığı zaman butlarını paylara ayırıp Hz. Hatice'nin dostlarına gönderirdi. Yaşlı bir kadına çok hürmet ettiğini görüp de hayret edenlere Hz. Muhammed'in: "Önceden bize Hatice zamanında gelirdi."⁵⁵ dediği rivâyet edilir.

2. Sevde bint Zem'a

Amcasının oğlu Sekrân b. Amr nikâhındaydı ve eşiyle birlikte Habeş'e hicret etmişti. Habeş'de veya ikinci bir rivâyete göre Mekke'ye döndüğünde eşinin vefatının⁵⁶ Hz. Hatice'nin vefatına rastlamasından dolayı Hz. Muhammed'le evlendi.

3. Âişe bint Ebû Bekir es-Sıddîk

Sevde bint Zem'a'dan sonra Âişe ile evlendi ve Hz. Muhammed'le yalnız dokuz yıl kaldı. Ve on sekiz yaşında iken dul kaldı. H. 58 yılında altmış altı yaşında Ramazan ayında vefat etti.

⁵⁵ İbn İshâk, Muhammed b. Yesâr (151/768), *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, thk: Ahmed Ferîd el-Mezîdî, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, II. bsk., Lübnan 2009, 271-272.

⁵⁶ İbn Cerîr kendisinin tarihinde, İbnu'l-Esir de Kâmil'inde onun hakkında "فتصر بها" (Hıristiyanlaşmış, sad.) dedikleri halde, İbnu'l-Esir Üsdü'l-gâbe'sinde sahâbiler zümresinden saymıştır. Zannedersen İbn Cerîr tarihinde hatayla yazan olmuştu ve Kâmil'de de buna tabi olunmuştur. İbn Abdilber de sahâbiler adedinden zikretmiştir (el-İstîâb, II, 324).

4. Hafsa bint Ömer

Eşi Huneys b. Huzâfe'nin vefatından sonra Hz. Muhammed'le evlendi. H. 45 yılında altmış yaşında vefat etti

5. Ümmü Seleme Hind bint Ebû Ümeyye

İlk eşi Ebû Seleme b. Abdülesed'le beraber Habeş'e hicret etmişlerdi. Habeş'ten döndüklerinde eşinin vefatından sonra Hz. Muhammed ile evlendi. H. 63 yılında seksen dört yaşında vefat etti.

6. Ümmü Habîbe bint Ebû Süfyân

İlk eşi Ubeydullah b. Cahş ile beraber Habeş'e hicret etti ve eşi orada Hıristiyan oldu. Ümmü Habîbe de İslâm dininde kaldı ve eşinden ayrıldı. Habeş ülkesinde iken Hz. Muhammed'le nikâhlandı. H. 44 yılında Medine'de vefat etti.

7. Zeynep bint Cahş

Zeyd b. Hârise'den boşandıktan sonra Hz. Muhammed'le evlendi. H. 20 yılında elli üç yaşında vefat etti.

8. Zeynep bint Huzeyme

Önceki eşi Abdullah b. Cahş'ın Uhud Savaşı'nda şehid olmasından sonra Hz. Muhammed ile evlendi. Yalnız iki ya da üç yıl evli kaldı ve vefat etti.

9. Meymûne bint el-Hâris

H. Muhammed'le en son evlenen eşidir. Önceki eşi Ebû Rühm b. Abdulluzzâ'ydı. H. 51 yılında vefat etti.

10. Cüveyriyye bint el-Hâris

Müreysî Savaşı'nda esir alındıktan sonra Hz. Muhammed onu azat etti ve onunla evlendi. H. 56 yılında atmış beş yaşında vefat etti.

11. Safiyye bint Huyey

Hayber Savaşı'nda esir alındı, Hz. Muhammed onu azat etti ve onunla evlendi. H. 50 yılında vefat ettiği rivâyet edilir.

Bunlardan Safiyye, Benî İsrail kavminden; Hatice, Sevde, Âişe, Hafsa, Ümmü Seleme, Ümmü Habîbe Kureyş kabilesinden; diğerleri de başka Arap soylarındandı. Hz. Hatice ile Zeynep bint Huzeyme, Rasûl-i Ekrem'den önce vefat etti ve diğer eşleri de ondan sonra vefat ettiler. Kendisinden sonra en önce vefat eden eşi Zeynep bint Cahş'dı. Hz. Âişe'nin dışındaki eşleri Hz. Muhammed'le dul hallerinde evlenmişlerdi.

G. HZ. MUHAMMED'İN AMCALARI

H. Muhammed'in babasının erkek kardeşleri şunlardır: Hâris, Ebû Tâlib, Zübeyr, Abdülkâ'be, Gaydak, Dırâr, Ebû Leheb, Hamza, Abbâs.

Abdulmuttalib'in 10 oğlu oldu, en büyükleri Hâris en küçükleri de Hz. Hamza ile Abbâs'dı. Bunlardan yalnız Ebû Tâlib, Hamza, Abbâs ve Ebû Leheb risâlet zamanına eriştiler. Ebû Leheb'in kötülükleri hakkında ayet indi.⁵⁷ Hamza ile Abbâs iman ile müşerref oldular ve Medine'ye hicret ettiler. Ebû Tâlib'in imana edip etmediği hakkında ihtilâf vardır.⁵⁸

1. Hâris

Hâris'in çocukları şunlardır; 1. Nevfel, Bedir Savaşı'nda Müslümanlar tarafından esir alındı, sonra iman etti ve büyük sahâbîlerden biri oldu. Hâşim soyundan Müslüman olan kişilerin en yaşlıları buydu. H. 18 yılında Medine'de vefat etti. 2. Ümeyye. 3. Ebû Süfyân, bu kişi Hz. Muhammed'e çokça eziyet edenlerdendi. Fasih bir şâir olduğundan Hz. Muhammed'i hicveden beyitler söylemiştir. Sonradan İslâm'a girdi ve imanını açıkladı. Özür dileme konusunda şiirler söyledi. Hz. Ömer zamanında vefat etti. 4. Abdullah, asıl ismi Abdüşems olmasına rağmen İslâm'ı kabul ettikten sonra Rasûlullah tarafından Abdullah diye ismi değiştirildi. 5. Rebîa, Hz. Ömer zamanında vefat etti. 6. Ervâ, eşi Ebû Vedâatü's-Sehmî'den Muttalib'di ve Ebû Süfyân isminde çocukları vardı. Hz. Ali şehid olduğunda bu kadın hayattaydı.

2. Ebû Tâlib

H. Abdullah ve Zübeyr'le bir anneden oldu ve "Ficâr" savaşında aldığı bir yaradan dolayı total kalmıştı. Abdulmuttalib'in vefatından sonra Hz. Muhammed'i kendi hanesine aldı ve büyüttü. Gayet belîğ sözlüydü, şiir

---

⁵⁷ Tebbet Sûresi. (sad.)

⁵⁸ Bu meseleyi bilme de şeriat önerisi bulunmadığından dolayı gereksiz yere müdahale etmeye lüzum yoktur. Hz. Muhammed'in akrabası hakkında "katî bir delil olmadığı halde" kötü sözler söylemek edep ve terbiyeye aykırıdır.

söylemeye mâhirdi, Araplar arasında çok itibarlıydı. Mekke müşriklerinden Hz. Muhammed’i korurdu ve bütün fedakârlıkları gösterirdi. İslâm dinine girmeye insanları teşvik ederdi. Hz. Muhammed’in Allah’u Teâlâ tarafından gönderilmiş hak peygamber olduğunu söylerdi. Yaşı sekseni geçmiş iken hicretten üç yıl önce vefat etti. Çocukları şunlardır; 1. Hz. Ali. 2. Tâlib, İslâm’a girmeden önce vefat ettiği söylene de Hz. Muhammed’i methedip şiirler söylediği rivâyet edilir. 3. Akîl, Muâviye hilâfeti zamanında vefat etti. 4. Cafer, Hz. Ali’den büyüktü ve Mûte Savaşı’nda şehid oldu. 5. Ümmü Hanî Fâhite, Hübeyre b. Ebî Vehb’in eşidir ve Hanî, Ömer, Yusuf ve Ca’de isminde çocukları vardı. 6. Cümâne, amcasının oğlu Süfyân b. Hâris’le evlendi.

3. Zübeyr

Babası Abdulmuttalib’in vefatından sonra “Hilfû’l-Fudûl” topluluğunda hazır bulunmuştu. Hangi tarihte vefat ettiği tam olarak belli değildir. Çocukları şunlardır: 1. Abdullah, Ecnâdeyn Savaşı’nda şehid oldu. Rasûl-i Ekrem vefat ettiğinde otuz yaşındaydı. 2. Ümmü Hâkim Safiyye. 3. Dubâa, Mikdâd b. Ömer’le evlendi, Abdullah ve Kerime isminde çocukları oldu.

4. Abdülkâ’be

“Mukavvem” lakabıyla bilinirdi ve Hind isminde çocuğu olduğu rivâyet edilir.

5. Gaydak

İsmi Nevfel’di ve “Hacl” lakabıyla bilinirdi. Mürre isminde çocuğu oldu.

6. Dırâr

İslâm’a girmeden yaşlılığında vefat etti.

7. Ebû Leheb

Asıl ismi Abduluzzâ’dır ve nübüvvet geldikten sonra Hz. Muhammed’e katı bir düşman oldu ve çok eziyet gösterdi. Bedir Savaşı’nda Müslümanla-

rın galip oldukları haberini duyduğunda kederinden hastalandı ve bu keder sebebiyle vefat etti. Çocukları şunlardır; 1. Utbe,⁵⁹ 2. Muattib, her ikisi Mekke fethedildiği gün İslâm dinine girmişler ve bundan dolayı Hz. Muhammed fazlasıyla mutlu olmuştur. 3. Dürre, Medine'ye hicret edip İslâm dinine girdi. Medine kadınlarının Ebû Leheb'i aşağılayıcı söz söylediklerini duyduğunda Hz. Muhammed mescitte: "İlginçtir ki benim yakınlarımı incitip söz söyleyenler var, ben elbette mümkün olduğu kadar yakınlarımı şefaattimden mahrum etmeyeceğim!"⁶⁰ demiştir.⁶¹ Bazıları onun isminin Sübey'a olduğunu söylemişlerdir. Hâris b. Nevfel b. Hâris b. Abdulmuttalib'le evlendi, Ukbe ile Velid isminde çocukları oldu. 4. Uteybe, kâfir olarak vefat etti.

8. Hamza

Ebû Leheb'in câriyesi Süveybe'nin sütünü emdiğinden dolayı Hz. Muhammed'in sütkardeşidir. Peygamberliğin gelmesinin üçüncü yılında iman etti ve bundan dolayı İslâm dini ve Müslümanlar oldukça fazla kuvvet kazandı. Elli dokuz yaşında Uhud Savaşı'nda şehid olmuştur. Yaşı Hz. Muhammed'den büyüktü. Çocukları şunlardır: 1. Ümâre. 2. Ümâme (Ümmü Varaka), Seleme b. Ebû Seleme'yle evliydi. 3. Fâtıma (Ümmü'l-Fazl). 4. Uteybe, İslâm'a girmediği rivâyet edilir. 5. Ya'lâ. Hz. Hamza'nın nesli kalmamıştır.

9. Abbâs

Dırâr ile bir anneden olup Hz. Muhammed'den iki üç yaş kadar büyüktü. Mekke'de iken İslâm'a girmiş ise de müşriklerden korkup halini gizledi ve Mekke fethedildiği gün açıkladı. H. 33 yılında Medine'de seksen sekiz yaşında vefat etti. Oğulları şunlardır; 1. Fazl, saygın sahâbilerden olup Üm-

⁵⁹ Kâdî Beyzâvî'nin bu Utbe hakkında "وقد افترسه الاسد فى طريق الشام" dediğinin sebebi bilinmedi. Delâilü'n-Nübüvve'ye başvurunuz (II, 162).

⁶⁰ Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed (360/970), *Mu'cemu'l-Kebîr*, I-XXV, thk: Hamdî b. Abdilmecîd es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire tz., XXIV, 257. (sad.)

⁶¹ Kur'an'da Ebû Leheb ve eşinin azap çekecekleri ve bu yüzden helak oldukları zikredilmişse de ebedi kalacaklarına ve asla iman getirmeyeceklerine kesin bir şekilde delâlet eden bir şey görülmez.

mü Gûlsüm isimli kızı,⁶² Hz. Hasan b. Ali'yle ve ondan sonra da Ebû Musa el-Eşarî'yle evlenmiştir. 2. Abdullah, en âlim sahâbilerden biridir ve Hz. Muhammed vefat ettiğinde ancak on üç yaşındaydı. H. 68 yılında Taif şehrinde sürgünde iken yetmiş dört yaşında vefat etti. Abbâsî halifelerinin babaları bu kişidir. 3. Ubeydullah, kabri Medine'dedir ve soyu kesilmiştir. 4. Kusem, kabri Semerkant'tadır ve bugünde "Şâh-ı Zinde"⁶³ olarak bilinir. 5. Abdurrahman. 6. Mab'ed, Afrika savaşlarında şehid oldu. 7. Hâris. 8. Kesir. 9. Avn. 10. Temmâm.

---

⁶² Üsdü'l-gâbe ve İstîâb'da böyle zikredildiği halde, Üsdü'l-gâbe'nin ikinci bir yerinde bu kadını Abbâs'ın kızı olarak rivâyet edilir (Üsdü'l-gâbe, III, 183; V, 613).

⁶³ Yaşayan sultan. Bakır, Abdulhalik, "Kusem b. Abbas", *DİA*, İstanbul 2002, XXVI, 462. (sad.)

H. HZ. MUHAMMED'İN HALALARI

H. Muhammed'in babasının kız kardeşleri şunlardır: Atike Ümeyme, Beyzâ, Berre, Safiyye, Ervâ. Bunlardan Safiyye, İslâm'a girip Medine'ye hicret etti, ama Ervâ ile Atike'nin İslâm'ında hilâf vardır. Bunlar dışında kalanların İslâm asrına yetişemedikleri zannolunur.

1. Atike

Ebû Ümeyme b. Muğire el-Mahzûmî'yle evliydi ve Bedir Savaşı günlerinde Mekke'de hayattaydı. Çocukları şunlardır; 1. Züheyr. 2. Abdullah, bu kişi ilk zamanlar Hz. Muhammed'e katı bir düşmandı ve ona zararlar verdi ise de sonradan İslâm'a girdi. Tâif Savaşı esnasında şehid oldu.

2. Ümeyme⁶⁴

Cahş b. Ya'mer'le evlidir ve çocukları şunlardır; 1. Abdullah, Uhud Savaşında şehid oldu. 2. Ubeydullah, müminlerin annelerinden Ümmü Habîbe'nin önceki eşiydi. 3. Ebû Ahmed Abd, saçsız ve şâir bir kişiydi, çok önce İslâm'a girdi ve daha sonra Medine'ye hicret etti. 4. Zeynep, Müminlerin annesi Zeynep bint Cahş'dır. 5. Ümmü Habîbe, Abdurrahman b. Avf'ın eşiydi. 6. Hamne, eşi Mus'ab b. Umeyr Uhud Savaşında şehid olduğunda Talha b. Ubeydullah'la evlendi ve bundan Muhammed ve İmrân isminde oğulları oldu.

3. Beyzâ Ümmü Hâkim

H. Abdullah ile ikiz olarak dünyaya geldi. Küreyz b. Rebî'a ile evliydi. Çocukları şunlardır; 1. Ervâ, sahâbî bir kadındır ve Hz. Osman b. Affân'ın annesidir. Affân'ın vefat etmesiyle Ebû Muayt Ukbe'yle evlendi ve bundan Velid, Halid, Ümâre, Ümmü Gülsüm isminde çocukları oldu. 2. Âmir, Mekke'nin fethedildiği gün İslâm'a girdi.

---

⁶⁴ Matbaa hatası olmalıdır, onun biyografisinin anlatıldığı yerde Üsdü'l-gâbe'de yanlışlık vardır (I, 21).

4. Berre

Abdülesed b. Hilâl'le ve ondan sonra da Ebû Rühm b. Abdüluzzâ'yla evlendi. Çocukları şunlardır; 1. Ebû Seleme Abdullah b. Abdülesed, Ebû Leheb'in câriyesi Süveybe'nin sütünü emmesi sebebiyle Hz. Muhammed'in sütkardeşidir. Uhud Savaşı'nda aldığı yaradan dolayı vefat etti. Müminlerin annesi Ümmü Seleme'nin ilk eşidir. 2. Ebû Sebre b. Ebû Rühm, çok önce İslâm'a girdi ve Hz. Osman'ın halifelik günlerinde vefat etti.

5. Safiyye

Hâris b. Harb'la ve onun vefat etmesinden sonra Hz. Hatice'nin kardeşi Avvâm b. Huveylid'le evlendi. H. 20 yılında Medine'de vefat etti. Çocukları şunlardır; 1. Zübeyr b. Avvâm, Esmâ bint Ebû Bekir'in eşi ve Mekke'de halifelik yapan Abdullah b. Zübeyr'in babasıdır. H. 36 yılında altmış yedi yaşında şehid oldu. 2. Sâib. 3. Abdulkâ'be.

6. Ervâ

Umeyr b. Vehb'le ve ondan sonra da Kelede b. Hâşim'le evlendi. Çocukları şunlardır; 1. Tuleyb b. Hâşim, iyi sahâbilerdendi ve Ecnâdeyn Savaşı'nda şehid oldu. 2. Fâtıma bint Hâşim.

I. HALİFELER

Hz. Muhammed'in vefatından sonra halifelik eden kişiler şunlardır:

1. Ebû Bekir es-Sıddık Atık b. Ebî Kuhâfe Osman⁶⁵

Hz. Muhammed'in vefatından sonra ona halife olarak biat edildi. Altmış yaşındaydı. Üç yıldan fazla hilafette kaldı ve h. 13 yılında Cemâziyelâhirin yirmisinde vefat etti.

2. Ömer b. Hattâb

Hz. Ebû Bekir'in vefatından sonra biat edildi ve elli iki yaşındaydı. On yıldan fazla hilafette kaldı ve h. 23 yılında Zilhiccenin sonunda Medine'de şehid edildi.

3. Osman b. Affân

Hz. Ömer'den sonra halife oldu ve on iki yıla yakın hilafette kaldı. H. 35 yılında Zilhicce ayının on sekizinde şehid edildi. Bu esnada seksen iki yaşındaydı.

4. Ali b. Ebî Tâlib

Hz. Osman'dan sonra halife oldu ve Kûfe mescidinde sabah namazında Abdurahman b. Mülcem tarafından kılıçla vurularak şehid edildi. H. 40 yılında mübarek Ramazan ayındaydı. Kabri Necef Eşref'dedir.

5. Hasan b. Ali

Şan şeref sahibi babasından sonra yedi ay kadar halife oldu ve sonra da halifeliği terk etti ve ebedi mutluluğu seçti.

---

⁶⁵ Mekke'nin fethedildiği günde Müslüman oldu ve oğlu Hz. Ebû Bekir'in vefatından sonra mirasını aldı. Halife olan oğlundan miras alan başka bir kişi yoktur. Hz. Ebû Bekir'in "Bekr" isminde oğlunun varlığı bilinemedi.